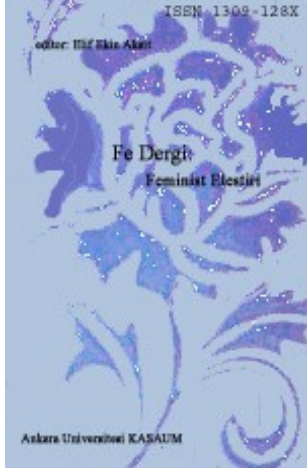

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 11, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

***Konumlandırılmış Akademik Marjinalizasyondan
Konumlandırılmış Biraradalığa: Toplumsal Cinsiyet
ve Kadın Çalışmaları***

Cansu Dayan

Yazı Gönderim Tarihi 21/4/2019
Yazı Kabul Tarihi: 2/12/2019
Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 25/12/2019

Bu makaleyi alıntılar için: Cansu Dayan “Konumlandırılmış Akademik Marjinalizasyondan Konumlandırılmış Biraradalığa: Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları” *Fe Dergi 11*, no. 2 (2019), 51-64.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/22_5.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Konulandırılmış Akademik Marjinalizasyondan Konulandırılmış Biraradalığa: Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları
Cansu Dayan*

Türkiye’de yaklaşık 30 yıllık tarihiyle, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları (TCKÇ) anabilim dalı, bir bilgi ve politika üretim alanıdır. Anaakım akademik disiplinlerden kendini bir toplumsal hareketin akademik karşılığı ve politik olma özellikleriyle ayırarak konulandıran TCKÇ, sadece ataerkil sistem ve düzen eleştirisi değil, daha geniş ölçekli ontolojik, epistemolojik, metodolojik toplumsal gerçeklik sorgulamaları yapan çok yönlü, çok boyutlu ve disiplinler arası bir programdır. Bu araştırma, tarihsel gelişiminde etkili üç politik dönemin, TCKÇ anabilim dallarını Türkiye akademisinde nasıl bir pozisyona yerleştirdiğini Feminist Duruş Kuramı (FDK) bakış açısıyla tartışmayı hedeflemektedir. Buna göre, iki üniversitenin TCKÇ akademisyenleriyle yapılmış on yedi yarı-yapılandırılmış derinlemesine mülakat ışığında, TCKÇ anabilim dallarının farklı politik konjonktürlerden nasıl etkilendiği ve konulandırılmış akademik marjinalizasyonunu konulandırılmış biraradalığa ulaştırabilme potansiyeli irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Akademik Feminizm, Feminist Duruş Kuramı, Akademik Marjinalizasyon, Konulandırılmış Biraradalık

From Situated Academic Marginalization to Situated Togetherness: Gender and Women’s Studies

With an almost 30-year-history, Gender and Women’s Studies (GWS) graduate program is not only an institution of knowledge production but also an area of political action in Turkey. Different from mainstream academic disciplines, GWS resides in a sophisticated, multi-dimensional and interdisciplinary vantage point making accounts of patriarchal system and of the world from women’s lenses. This paper aims to discuss the influence of three different political conjunctures within the historical development of GWS on the situation of (GWS) graduate programs within mainstream academia of Turkey with a critical Feminist Standpoint Theory approach. The study is derived from 17 semi-structured in-depth interviews with GWS academics from two universities. In the light of these interviews, I analyzed how GWS influenced from political conjuncture and probed its potential in reaching at situated togetherness through situated academic marginalization.

Keywords: Gender and Women’s Studies, Academic Feminism, Feminist Standpoint Theory, Academic Marginalization, Academy

Giriş

İşte bu tehditler karşısında ne yapacağız? Yani bu sadece KÇ için değil, bütün artık Türkiye için. Direneceğiz. Yani onun için işte bu imza, Barış İçin Akademisyenler’i önemsiyorum, şu son zamanlarda kadın meclisi, kadın barış hareketi, bunları falan çok önemsiyorum. Bunlar hep direnmedir. İşte Sur’a gidiyor kadınlar, oraya gidiyor buraya gidiyor, bunlar sistemi zorlaştıran hareketlerdir ve bunun dışında da başka çaremiz yok, yani bizi kimse gelip kurtarmayacak. Yani hakikaten ben kendi yaşam sürecim içinde çok şey, Türkiye’de çok zor günler yaşadık, çok siyasilerin gerçekten basiretsizliklerini gördük ama şu andaki tehdit teşkil eden bir yapılanma

*Doktor Adayı, Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sosyal Araştırma Yöntemleri Anabilim Dalı, <https://orcid.org/0000-0003-2242-2979>, cansu.dayan03@gmail.com. Yazı Gönderim Tarihi: 21/04/2019 Yazı Kabul Tarihi: 02/12/2019

içinde hiç bulunmadık. Türkiye hakikaten şimdiye kadar gitmek istediği yolun tıkandığı bir noktada. Bunun için de işte direnmekten başka bir şey göremiyorum yani (R).

Türkiye’de akademik feminizm üzerine yapılmış sınırlı sayıda çalışma vardır. Özellikle çeşitli baskı mekanizmalarının ilgi odağı olduğu ve bunlar üzerinden gücünün sınındığı bir dönemde akademik feminizm eyleyicileri olarak kendi gerçekliklerimiz ile ilgili sözü içeriden kurmak ve gidişatı özdeğerlendirmelerimizle öngörüp kendimize alternatif nefes alma alanları açabilmek için çalışmalarımızı yoğunlaştırmanın anlamlı ve zorunlu olduğunu düşünüyorum. Yüksek lisans tez çalışmamda, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları (TCKÇ) anabilim dallarının akademideki yerini öztanımlama, özdeğerlenme, dışarıdan-içeride olma hali, epistemik öncelik, güçlü nesnellik kavramları üzerinden Feminist Duruş Kuramı (FDK) ile akademik marjinalizasyon özelinde ayrıntılı bir şekilde tartışmışım. Buna göre, sırasıyla TCKÇ anabilim dallarının içine doğduğu ve günümüzde içinde bulunduğu politik atmosfer, günümüz akademisinin durumu ve feminist hareketin içinde bulunduğumuz zamandaki durumu TCKÇ anabilim dallarının akademideki yerini belirleyen temel faktörler olarak ortaya çıkmıştı. Bu yapısal faktörlere ek olarak, politik ve interdisipliner olma özelliklerinin derinliği de akademik marjinalizasyonunun derecesini belirleyen bireysel özgünlükler olarak tartışmayı şekillendirmişti.¹ Bu çalışmamda ise, tez çalışmam için yaptığım görüşmeler ışığında, özellikle siyasi ortam, koşul ve müdahalelerin TCKÇ anabilim dallarının akademideki yerini belirleyen tüm bu kavram ve konuları bilgi ve politika üretimi açısından nasıl şekillendirdiğini tartışmayı hedeflemekteyim.

Hem dünya genelinde hem de Türkiye’de, kimi zaman kurucu üyelerinin özelliklerine, kimi zaman da içine doğulan akademik ve politik dönemin çarpıcı vurgularına göre anabilim dallarının aldıkları isimler Feminist Çalışmalar, Kadın Çalışmaları, Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Cinsellik Çalışmaları ve/veya bunların birleşimi şeklinde çeşitlenmiştir. Bu çalışmada, bahsi geçen isimlerin tamamını kapsadığını düşündüğüm için “Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları” ismini özellikle tercih edeceğim.

Feminist Bilgi ve Politika Üretimi: Feminist Duruş Kuramı

Türkiye’de kendine git gide derinleşen bir çalışma alanı açan “*Feminist Standpoint Theory*” Türkçeye “feminist bakış açısı kuramı”, “feminist duruş noktası kuramı” gibi çeşitli çevirilerle girmiştir (Özta 2015; Alkan 2007; Donovan 2000/2013). Bu çalışmada ben, Prof. Dr. Mehmet Ecevit ve öğrencilerinin yoğun teorik tartışmalar sonucu vardıkları noktayı, kendi okumalarım ve çeviri bilgimle pekiştirerek “feminist duruş kuramı” şeklinde kullanıyorum. Bunun sebebi, “duruş” kelimesinin ontolojik, epistemolojik ve metodolojik olarak bakış, bakış açısı, duruş noktası gibi ifadelerin vermek istediği hem fiziksel hem entelektüel “konumlanma” anlamlarının tamamını birden içeriyor olmasıdır. Burada “duruş” kelimesinin basitçe, “ilerlememek” anlamında kullanılan “durmak” eylemini değil, Winant’ın dediği gibi, “seksizmi yok etme sürecinde ortaya çıkan her türlü engel ile baş edebilecek, tamamlanmamış ve incellekle işlenmemiş, esnek bir şekilde gelişmekte olan” (1987: 127) bir duruşu işaret ettiğini düşünüyorum. Nitekim etimolojik olarak Eski İngilizcede direnmek, karşı durmak, var olmak anlamlarına da gelen “*standan*” (“Stand,” 2003) kelimesinden dönüşen “*stand*” kelimesinin “karşı duruş” anlamını da içermesinden ötürü, alternatiflerinin veremediği anlamı barındıran “duruş” kelimesini kullanmayı daha doğru buluyorum.

FDK, 1970’lerde Marksist düşünceden etkilenecek kendini kuran ve “bilgi üretimi ve güç pratikleri arasındaki ilişkiyi sorunsallaştıran” eleştirel bir kuramdır (Harding 2004: 1). FDK’ye göre, kendi öznellikleriyle baskın olanın dilini konuşan gruplar olarak marjinal bireyler çemberin “hem içinde hem dışında” yer alma özellikleriyle baskın olandan farklı olarak çift vizyona sahip olan bireylerdir (Collins 1986). Hegel’in efendi-köle diyalektiğinin uzantısı olarak ortaya çıkan bu aynı anda hem içeride hem dışarıda olma hali (*outsider within*) bireyin kendi dilini asimilasyona uğratmadan hakim söylemi de öğrenerek hayatını devam ettirmesi olarak ifade edilebilir. Ben bu hem-hem de’ciliği bireyin dışarıklığı kimliği üzerinden içeridelikliğini kurması sebebiyle doğrudan “dışarıdan-içeride” olma hali olarak çevirmeyi tercih ediyorum. Dışarıdan-içeridelikliğin getirisi olan çift vizyon, Hartsock’tan aktaran Winant’a göre, marjinalleştirilmiş bireylere gerçekliği deneyimleme ve anlamada bir çeşit triangülasyon olanağı tanıır ve epistemik bir öncelik kazandırır; bu epistemik öncelik, özgürleştirici bir duruşun ediniminde önemli bir kazanımdır (1987: 133). O yüzden bilgiyi marjinal olandan, marjinal olanın yaşam deneyimlerinden almak güçlü nesnellik epistemolojisi ile daha az taraflı bilgi üretimi üzerinden gerçekliğe daha yakın bir anlatı yapmanın yolunu açacaktır.

FDK’ye göre gerçeklik algısının hiçbir zaman tam ve mutlak olarak anlaşılabilir ve aktarılabilir olmaması, gerçeklik kadar, gerçeklik bilgisinin de taraflı, konumsal, içinde bulunulan yer, zaman, bağlam, koşul

ve benzeri özgünlüklere için (Haraway 1988) ve dolayısıyla da kaleydoskopik olmasına zemin sağlamaktadır. Bu durumda, gerçekliklerin soyutlanarak evrenselleştirilmesi, kendi içlerinde bir öz aranması ve o öze indirgenmesi, her durumda sebep-sonuç ilişkisi üzerinden bir akıl ve mantık temeline oturtulması gerçek olanı anlamak bir yana, ondan daha da uzaklaştıran yollardır. Nesnellik epistemolojisinin duygu ve normlardan arındırılmış olduğu ve bunun uzantısında, ‘gerçek’ bilgi üretimini sağlayabileceği iddiası kavramsal ve algısal bir yanılsama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, sadece öznelliklerin değil, çoklu öznelliklerin çoklu özgünlüklerini dikkate alarak bilgiyi konumlandırmak, gerçek bilgiye hiçbir zaman bütün olarak erişilebilir olmayacağı için bizi tam olarak gerçekliğe götürmese de daha “güçlü bir nesnellik” epistemolojisiyle doğrulara “daha az taraflı” olacak şekilde daha çok yaklaştıracaktır (Harding 2004: 322). Böylelikle negatif anlamıyla doğan birincil marjinalite, kolektif bilinç ve politik hareket eylemliliğiyle edinilebilecek epistemik öncelikli ikincil marjinaliteye dönüşerek yapıcı bir anlam kazanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları alanının tüm bu teorik bağlam ile ilişkisi tam da bu birincil marjinalite algısının ikincil marjinalite algısına dönüşebilme potansiyeliyle örülmektedir. Hakim akademik anlayıştan doğru baktığımızda, TCKÇ anabilim dallarının mevcut akademi içerisindeki yerlerinin gerçekliğini anlamakta zorlandığımızı, akademinin araştırma “nesne”si konumundaki TCKÇ anabilim dalları ile sosyal bilimler, fen bilimleri, akademik tanınırlık ve idari yönetimlerin yaklaşımları arasındaki gerçek ilişkilerin görünmez kıldığını fark ederiz. Hakim anlayışın araştırma nesnesini yapısal var oluşuna indirgemeci ve hakim yapıya faydalı özellikleriyle belirlemeci yaklaşımı sonucu TCKÇ anabilim dallarının varlığı tanımlanır ve dışarıdan yapılan her tanımlamada olduğu gibi anlamlar sınırlandırılır, gerçeklikler de bu sınırlara hapsedilir, böylelikle aslında özne konumundaki programlar nesneleştirilerek sesleri kısılmış olur. Buna göre TCKÇ anabilim dalları, basitçe, lisans programları olmadığı için kurumsallaşmaya uygun olmayan; politik olduğu için taraflı olduğu ve dolayısıyla “nesnel” ve “bilimsel” olmadığı savunulan ve tam da bu sebeple dalga geçilen; ürettiği bilgi, akademinin ihtiyaçlarına hizmet ettiği ölçüde kullanılabilir olduğundan, çok da tüketilmeyen ve piyasaya da katkı sunmadığı için, değersizleştirilmesi müstahak bir program olarak resmedilir. Halbuki, politik ve interdisipliner olma özellikleriyle ve güçlü nesnellik epistemolojisi bağlamında ürettiği bilginin savunuyla bilindik akademi normlarının dışında kalan TCKÇ anabilim dalları, hakim akademik normlar içerisinde var olma ve her ne kadar amacı o normları dönüştürmek olsa da bu amacını üniversite yapı içerisinde, akademik araçlarla gerçekleştirme çabasıyla bir dışarıdan-içeridir. Bu çerçevede, hem birden fazla disiplinin bilgisini bir araya getirerek farklı bakış açılarını bilgi üretim sürecinde harmanladığından hem politik oluşunun bir getirisi olarak, tarafsız olma adı altında çeperlerde kalan öznellikleri ve özgünlükleri genelleme yoluyla yok saymadığından TCKÇ anabilim dalları, toplumsal ilişkilere dair bildiklerimize, çift vizyonuyla daha az taraflı ve gerçekliğe daha yakın bir boyut katabilme potansiyeline sahip bir programdır. Bu bağlamda, sesi de güdür, susturulamaz ve bilginin öznesi olma konumuyla öztanımlamasını yaparak, üzeri örtülen gerçeklikleri açığa çıkarabilecek güçtedir ki bu da çıkış amaçlarından olan hakim bakışı dönüştürme yolunda etkili özgünlüklerinden bir tanesidir.

Bilgiyi Üretme ve Yorumlama Süreci

Yüksek lisans tez çalışmamda Türkiye’deki TCKÇ anabilim dallarının akademi içerisindeki konumunu anlayabilmek amacıyla Türkiye’de tarihsel olarak yakın artalanlara sahip, özgünlükler bakımından birbirinden oldukça farklı iki üniversite programının akademisyenleriyle derinlemesine mülakatlar yaptım. Nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine mülakat yöntemini tercih etmemin sebebi, bilgiyi akademik alanın aktif üreticileriyle birlikte üretmeye ve interaktif ve hiyerarşik olmayan bir bilgi üretim sürecine olanak sağlamasıdır. Alanın aktif üreticileri olarak akademisyenleri seçme sebebim ise hem programın kurucuları ve yürütücüleri olmaları hem de feminist hareketin içinde yer almış ve alıyor olmalarından kaynaklanmıştır.

İçinde bulunduğumuz akademik ve politik ortamın kırılma noktasından doğan etik kaygılarım nedeniyle, üniversite programlarını X ve Y; gördüğüm 17 akademisyeni ise A’dan S’ye alfabetik olarak kodlamayı tercih ettim. Akademisyenlerin kişisel ve akademik özellikleri emeklilik durumlarından, TCKÇ anabilim dallarında kurucu üye veya seçmeli ders hocası olma durumlarına, ana disiplinlerinden içine doğdukları feminist dalgalara kadar çeşitli başlıklarda farklılıklar barındırmaktadır. Görüşmelerimiz çoğunlukla akademisyenlerin kendi çalışma odalarında, sessiz sakin ve samimi ortamlarda gerçekleşmiş ve 17 görüşmeden 300 sayfalık deşifre metinleri ortaya çıkmıştır. Bu çalışmam doğrudan yüksek lisans tez çalışmamın sahasından ve verisinden yararlandığım bir çalışmadır. Yorumlama sürecimde, veriye yeniden dönerek politik ortam kodu üzerinden daha

ayrıntılı analizler yaptım ve saha sonrasında meydana gelen yeni gelişmelerden, haberlerden, feminist harekette aktif yer alan kadınlarla yaptığım görüşmelerime dayanan gözlem ve izlenimlerimden de faydalandım.

Süreçle ilgili olarak özellikle dile getirmek istediğim bir konu da, saha sürecimin Barış Akademisyenlerine yönelik baskıların ilk defa görünür olmaya başladığı Şubat-Mart 2016 dönemine denk gelmesinden ötürü akademisyenlerden görüşme talebinde bulunmanın kendimi çok bencil hissettirmesi ve fakat bu hal içerisinde yapılan görüşmelerin feminist şiarın da öngördüğü ve öğütlediği gibi sağaltıcı bir dayanışmaya da olanak tanıdığını bana bu kez deneyimleyerek öğretilmesidir. Tüm bu deneyim ve bilgi paylaşımının açığa çıkardıkları ise, TCKÇ anabilim dallarının akademideki yerini anlayabilmek için hem yapıların hem de bireylerin özgünlüklerine bütünlüklü bir şekilde bakmak gerektiğidir. Metnin devamında, bireysel olarak, TCKÇ anabilim dallarının ve eyleyicilerinin kendi karakter ve kaderlerini hakim dile bırakmaksızın kendileri tayin edebilmeleri için öztanımlama ve özdeğerlenmelerini yapmalarının bir zorunluluk olduğuna, akademik marjinalliklerini epistemik öncelik avantajına çevirebilmek için politik ve interdisipliner olma özgünlüklerini koruyarak kolektif ve ortak eylemlilikler oluşturmalarının ise bir gereklilik olduğuna değineceğim. Yapısal olarak da politik ortamın TCKÇ anabilim dallarının akademideki konumunu nasıl etkilediğini ayrıntılı bir şekilde vurgulayacağım.

Bireysel Faktörler: Öztanımlama ve Özdeğerlenme

Yaptığım görüşmeler ışığında, Türkiye'deki TCKÇ anabilim dallarının akademideki yerini yapısal olarak etkileyen faktörlerin yanı sıra, bireylerin eyleyiciliklerini, özgünlüklerini açığa çıkarmalarına olanak tanıyan, kendilerini ifade etmekte ve geleceklerini belirlemede bir hayli önemli olan özgür iradelerini kullanmalarının metodolojik yolu olarak bireysel faktörler de öne çıkmıştır. Buna göre, öncelikle bir öztanımlama (*self-definition*) yapmaları gerektiği, çünkü yaptıkları bu öztanımlamaların aldıkları isimlerden misyon, vizyon, müfredat oluşumları ve özdeğerlenmeye (*self-valuation*) kadar eyleyiciliklerini doğrudan etkilediği ve şekillendirdiği ortaya çıkmıştır. TCKÇ anabilim dalı eyleyicilerinin öztanımlamalarına geçmeden önce, alan dışında nasıl tanındığına ve tanımlandığına bakacak olursak, bu konuda çeşitli şehir efsanelerinin varlığına rastlarız, görüştüğüm akademisyenlerden O'nun da deneyimlerini paylaşırken belirttiği gibi, TCKÇ denilince,

Çok uzun bir süre “öyle bir bölüm mü var?!”, “Hemşirelik bölümü mü orası, kadın sağlığıyla mı ilgileniyorsunuz?!”... dediler, hep jinekolojik bir şey aradılar ilk düzlemde. İkincisi, cinsel yönden sorunlarımızın olduğunu, bunu da çok açık edemediğimizi, belki “evde kaldığımızı”, biraz da ahlaken acaba “hafif” miyiz acaba, bu “hafiflik”ten mi, böyle şeylerle uğraştığımızı göre.. gibi, hep aldığımız tepkiler bu yöndeydi. Yani ya hemşirelik gibi, doğurganlık, üreme sağlığı filan ya da bu sözünü ettiğim “hafiflik”, böyle bir şey olsa gerek bu KÇ..

“Jinekoloji”den “hafiflik”e açılan yelpazede TCKÇ'nin deneyimlediği aslen bilginin özneleri üzerinden bir itibarsızlaştırma çabasıdır ve bu yalnızca sosyal çevremizce maruz bırakıldığımız bir his değildir. Bu bakış açısının bir uzantısı olarak, akademi içerisinde de bu kez bilginin kendisi üzerinden bir tanınmama vardır ki o da akademisyen K tarafından şu şekilde dile getirilir:

Bir yandan hani kendi kendimize saçma sapan kadın kız meseleleriyle oyalanan kadınlar, yaptığımız şey ciddiye bile alınmıyor, hatta yakın çevremizde bile alaya ve eleştiriye maruz kalıyoruz, “ya bırakın da bu işleri, hani biraz böyle ekonomi, politika, sınıf, mücadele meselelerine filan bakın, bu ne ki?” Niye bunlarla, hele LGBTİ'lerle ilgili yaptığımız çalışmalar, “ya onlar ne allah aşkına!” falan gibisinden bir böyle bir şey var.

Algılamalar, tanımlamalara evrildiklerinde daha da güçlenirler ve bu güç, tanımlamaları yapanlara bazı anlamların içerilmesi kadar dışlanmasına da sebep olabilecek bir zeminden yana düşünceleri şekillendirme ve yönlendirme yolunu açar. Tanımlamaları yapanlar tanımlanan bilginin özneleri değillerse, daha da önemlisi, konumlandırılmış bir duruşları da yoksa, o zaman yapılan tanımlamalar açıklamak ve anlatmaktan ziyade domine etme, ötekileştirme ve hatta yabancılaştırma potansiyelini ve tehlikesini barındıran unsurlara dönüşürler.

Akademide feminizm, aslında akademiye siyaseti sokmak ve hani anarşiyi, düzensizliği, isyanı, direnişi teşvik etmek olarak görülüyor. Düzeni bozan, geleneksel aileye, ahlaki değerlere karşı çıkan, yozlaşmış bir çalışma alanı olarak görüldüğü için, çalışma alanı olarak

bile görülüyor, feminizm bir işte akım, zararlı akımlardan biri, hani 50'li yılların cadı avı, komünizm gibi, feminizm de şimdi öyle yani. O da öyle bir çalışma alanı olduğu için itibarlı bir alan değil, toplumun geneli bağlamında söylüyorum, yoksa çok itibarlı olduğu alanlar da var, mesela dünyada böyle değil. Dünyanın birçok yerinde, batıda böyle değil, Türkiye'de böyle. Onun için de mesela çok da fazla, görüyorsun, Türkiye'de kadın çalışmaları programı yok (K).

Hem tarihsel olarak her dönemde hem de içinde bulunduğumuz günlerde ortalığı saran baskın tanımlamaların basmakalıp nitelendirmelerinden kaçınabilmek, dahası onlara meydan okuyup bilginin öznelere olarak onları içeriden dönüştürebilmek için öztanımlama bir zorunluluktur. TCKÇ anabilim dalları eyleycilerinin de ürettikleri bilginin de ikincilleştirildiği, önemsizleştirildiği, konuya aşına olmayan insanlar tarafından yapılan tanımlamalar kabul edilebilir olmadıkları gibi, gerçekliklerimizi de anla-t-maktan son derece uzaktır.

Buradan görüştüğüm TCKÇ eyleycileri tarafından yapılan öztanımlamalara baktığımda, X Üniversitesi akademisyenlerinin çoğunun kendilerini iddialı ve kesin bir biçimde “Burası KÇ, burası bizim yuvamız” şeklinde tanımladığı ve bu tanımlamanın onları ortak bir çatı altında fedakarlık, adanmışlık ve sağaltıcı bir güçle bir arada tuttuğu ve bu biraradalık üzerinden kendilerine ait oldukları bir ortam yarattıkları görünür olmaktadır. Program ile ilişkilendirme biçimini “Nerede doğdun?” dediklerinde, ‘KÇ’de doğdum’ diyorum” şeklinde ifade eden akademisyen O’dan sonra, akademisyen K da şu şekilde paylaşıyor programla kurduğu bağı:

Herkes çok fedakarca ve çok kendini iyi hissederek, kendine bir yaşam alanı olarak görerek bu programa dahil oluyor, buradan kopması gerekirse çok üzülecek insanlar, biliyorum özelde yaptığımız konuşmalardan da. Bize kendimizi iyi hissettiren, benzerlerimizle bir arada olduğumuzu hissettiren ve öğrencilerimizle de çok yakın bir ilişki kurduğumuz için bizi gerçekten ferahlatan, nefes alacak bir ortam sunan bir yer burası.

Bundan farklı olarak, Y Üniversitesi akademisyenlerinin bir kısmının kendilerini sürekli “Y Üniversitesi TCKÇ programı” olarak tanımladığı ve bu tekrarlı tanımlama üzerinden programla üniversitelerini eşit seviyede sahiplenerek ikisi için ortak bir eşsayinglık inşası oluşturdukları görünürlük kazanmıştır.

[Y Üniversitesi ve TCKÇ anabilim dalı] birbirinden ayrılmaz, biz tabii ki Y Üniversitesi kimliğimizle bu işi yapıyoruz, hepimiz çok da Y.Ü'lüyüz. ... Akademik özgürlük denilen şeyi bütün bileşenleriyle birlikte içinde barındırabilen ender kurumlardan bir tanesi Y.Ü. Bizim TCKÇ de zaten tam da ve gene bir problemi işaret eder (D).

Ancak burada özellikle belirtmeliyim ki öztanımlama kodu sahadan gelen bir koddur, benim buna özel veya doğrudan bununla ilgili sorularım olmamıştır ve bu tanımlamalar her bir akademisyen tarafından tek tek yapılmamıştır. Bunun devamında, akademisyen L, görüşmemizin sonlarına doğru, “[TCKÇ]’nin biraz da bu [TC] kısmı unutuluyor da ona da bir şey söylemek istiyorum, TC de var, kadın değil sadece” diyerek öztanımlamanın vizyon, misyon, müfredat oluşumu ve en nihayetinde özdeğerlendirme ile ilişkisini programdaki LGBTİ+ ve erkeklik çalışmalarının yetersizliği üzerinden kurmuştur.

Ama bu yani insan gibi doğup büyüyüp ölen bir şey değil, onun şekillendirilip devam ettirilmesi, birazcık da ne yapılmasına çalışılmasıyla ilgili diye düşünüyorum, istenirse kapanır da burası, hani şey gibi değil, kendi başına bırakıldığında giden bir şey değil bu, yön vermek lazım, hani evrimleşmiyoruz, politik olarak kendisi ne olmak istiyorsa o olacak (L).

Akademisyen L’nin vurgusu öztanımlamanın özdeğerlenmeye açılan yolda bir potansiyel taşıdığına altını çizmektedir. TCKÇ anabilim dallarının içeriden eyleyciler dışındakiler tarafından yapılan “kadın kız meseleleri”, “jinekolojik işler”, “hafiflik” gibi, önemsizleştirilen, bedene indirgeyen, dalgaya alan tanımlamaları, TCKÇ üzerinden bu şekilde politik olan, hakim olanı eleştiren, alternatif söz kuran başka varoluş biçimlerini de hedef alan ve kontrol etmeye çalışan sistematik bir çabanın yansımasıdır.

Sonra da bu alanın bilgisini kolay kolay kendi disipliner alanına içermeme de var, hani o ayrı bir alan, biz de kendi işimize bakalım gibi. Yani onu bilmesen de olur, bu Siyaset Bilimi'nin bir cinsiyet ve iktidar ilişkileri alanı evet, onu çalışan onu çalışsın ama şöyle bir şey yani devlet kuramı bilmeden siyaset bilimci nasıl olunmuyorsa cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerine ilişkin kuramsal yaklaşımları bilmeden de siyaset bilimci olunmaz ama henüz bunu kavrama noktasında değiliz, o bir ayrı ilgi alanı, bilmese de olur, bir siyaset bilimcinin toplumsal cinsiyet çalışmaları bilmese de olur diye düşünüyor. Dolayısıyla, birçok başka kuramsal alanla aynı düzeyde değil (H).

Bu sistematik çabanın yansımaları sonucu ortaya çıkan ise akademisyen H'nin de vurguladığı kısmen-tanıtılma olgusudur ki o da tanımlamaların sosyal ve akademik değerlendirme uzantılarıdır ve bu sistematik çaba karşısında TCKÇ anabilim dalı bileşenleri özdeğerlenmelerini kendi tanımlamaları üzerinden inşa etmek durumundadır.

Yapısal Faktörler: Farklı Politik Konjonktürlerde TCKÇ

Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları (TCKÇ) anabilim dalı dünyada 1970'ler, Türkiye'de ise 1980'li yıllardan itibaren feminist hareketin akademik ayağı olarak üniversitelerde kendine yer açmıştır. Temel amacı ataerki kurumlara, kadınları yok sayan tarih anlatılarına, kadınların gerçekliklerini, duygu ve düşüncelerini hem göz ardı eden hem de anlatamayan kuram ve kavramlara meydan okumak ve onları dönüştürmek olan feminist aktivistler, bu iddialarını öncelikle ve özellikle bilgi üretimine ve bilgi üretim sürecine müdahale ederek gerçekleştirebileceklerini görüp kendilerini akademide var ve görünür kılmayı amaçlamışlardır. Politik olarak, ilk başlardan ve çoğunlukla disiplinler arası bilgi üretimi yaklaşımını benimseyen, zaman içinde gerçekliğin bilgisini üretmede çok-disiplinlilik, disiplinler-ötesilik ve/veya disiplinler-üstülük gibi alternatif yaklaşımların etkisini tartışan TCKÇ bu tutumuyla kadınların gerçekliklerinin tek boyutlu anlaşılamayacağını ve birden çok disiplinin bir araya gelmesi ve çoklu ve birbiri içerisinde harmanlanması yoluyla gerçekliğin daha doğru anlaşılabilir ve anlatılabilir olduğunu savunmuştur.

Dünyada, feminist hareketin bir itki gücü oluşturmasıyla akademide kendine yer açan TCKÇ programları, Türkiye'de Pekin Dünya Kadın Konferansı'nın kalkınma planları kapsamında Birleşmiş Milletler'in desteğiyle varlık bulma şansını yakalamış; Türkiye'deki feminist akademisyenlerin bu programların üstesinden gelebilecek bilgi ve donanımına hali hazırda sahip olmaları ve ODTÜ, Boğaziçi gibi üniversitelerde zaten açılmış olan derslerle bilgi üretimi ve birikimine zemin hazırlanmış olması sayesinde de bu şans fırsata dönüştürülmüştür. Ayrıca, akademisyen ve aktivist kadınların biraradalığıyla gerçekleştirilen bilinç yükseltme grupları, kadınlarla ilgili konularda çalışmalar yapan kadın akademisyenlerin yurt dışından dönmesi, uluslararası çeviriler ve Kadın Çevresi Yayınevi'nin çalışmaları, 1980 darbesiyle birlikte entelektüel bilgi birikiminin devamlılığını sağlayan BİLAR'daki kadın konulu seminerler gibi etkenler de TCKÇ anabilim dallarının akademiye girişine ivme kazandırmıştır (Arat 1996; Ecevit 2015). Dolayısıyla, akademi ile feminist hareket arasında ilk başlarda her ne kadar organik bir bağ oluşmamışsa da zamanla bu bağ kurulmaya ve güçlendirilmeye çalışılmıştır.

İlk olarak 1993 yılında İstanbul Üniversitesi ile akademide kendine yer açmaya başlayan ilk TCKÇ anabilim dalları, Arat'tan çıkarsayabildiğimiz üzere, üniversite yönetimlerinin ciddi bir direnişi ile karşılaşmamışlardır (1996). Ancak ileride daha ayrıntılı değineceğim gibi, üniversitelerin bu itirazsız kabul hali benimsenmiş bir destekten ziyade, 1980 Türkiye'sinde akademinin, içinde bulunduğu buhran hali ile doğrudan ilgilidir. Buradan hareketle, TCKÇ anabilim dallarının akademik kurumsallaşma tarihini üç döneme ayırmanın mümkün olabileceğini düşünüyorum. Konuyla bağlantılı olarak farklı sınıflandırmalar (Sancar 2003, 2011; Özman ve Özkan-Kerestecioğlu 2017) mevcut olmakla birlikte, bu çalışmada ben akademik feminizmin kurumsallaşma tarihi üzerinden daha çok 2010 sonrası döneme odaklanarak bu sınıflandırmanın programların kurulmaya başlandığı 1993 yılı sonrası akademik feminizmine akademik marjinalite bağlamında farklı bir açıdan bakmaya çalışacağım.

1993-2011 yılları arasını kapsayan ilk dönem, sayısı yalnızca dört üniversite ile sınırlı kalan TCKÇ anabilim dallarının kadınların siyaset, ekonomi, hukuk gibi alanlardaki haklarına, tarihine, bilgisine, görünürlüğüne katkı sağlayan çalışmalarından oluşmaktadır.² Bununla birlikte, 2011'den sonra sayısı artmaya başlayan TCKÇ programları için de akademik atmosferin meşru zemininin sağlamlaştırıldığı, programların üniversite yönetimlerince tanınarak akademik pozisyonların yolunun açılması kazanımıyla da kurumsallaşma

yolundaki en önemli adımın atıldığı dönemdir. Bu dönemde, TCKÇ'nin akademi içerisindeki kurumsallaşmasının bir başka ayağı olan kadın sorunları uygulama ve araştırma merkezleri de birçok üniversitede hızla kurulmaya başlamıştır.

Türkiye'deki TCKÇ anabilim dallarının akademideki yerini anlamakta içine doğulan siyasi atmosfer, müdahale ve koşullar belirleyicidir. Bu siyasi ortam, müdahale ve koşullara TCKÇ anabilim dalı ve eyleyicilerinin verdiği tepki, takındığı tutum ise bireysel olarak kendilerini nasıl konumlandırmak istediklerine, tüm bu bağlam ve kavramlarla ne şekilde ilişkilenmeyi hedeflediklerine yönelik iç görüşler barındırmaktadır. Bunlara göre, TCKÇ programlarının tohumlarının atıldığı 1980'li dönemlerde 1980 darbesi ve onun yarattığı politik atmosferin akademik çalışma ve etkinliklere ek olarak, bilim insanları ve entelektüeller üzerindeki yansımaları önemli bir yer tutmaktadır. Darbe koşullarına bağlı yasal engellemelerin ve psikolojik baskıların hakim olduğu, hem sivil topluma hem bilimsel, entelektüel, gündelik bilgi birikim ve paylaşımına ket vurulan bir politik konjonktürde yalnızca “kadın olma” ortak paydası üzerinden “mucizevi ve tahayyül edebildiğim kadarıyla cansiperane” bir tarihsel biraradalık örneğinin doğduğunu görmekteyiz (Dayan 2019). Akademisyen A bu süreci ve kadınların bu koşul ve müdahalelere tepkisini şu şekilde aktarmıştır:

İstanbul'da 81'de falan bilinç yükseltme grupları kuruluyor; 83-84 gibi, Aziz Nesin Bilar'ı kurmuş. Bilar var zaten. Bilar ve Bilsak, bunlar 80 sonrası, hemen askeri darbeden sonra entelektüellere nefes aldırın kurumlar İstanbul'da. Herkes baskı altında, sendikalar kapanmış filan, İstanbul'daki entelektüeller burada nefes alıyorlar (...) Seminerler var, sürekli seminerler bunlar, hafta hafta devam ediyor, bir seminer dizisi gibi, örneklerini hala saklamışım, hepsini onların gösterebilirim sana. Herkes, kayıt olmadan falan gidip dinleyebiliyor o seminerleri. (...) Orası adeta bir okul. Daha [TCKÇ] kurulmuş değil, sene 83-85 o yıllar. Bu, İstanbul'da akademik kadın çalışmalarının adeta çekirdeğini oluşturdu. (...) [O]ndan [TCKÇ kurulmadan] evvel neredeyse 10 sene Türkiye'de o ortamda bu ortamda çeşitli iklimlerde bilgi birikmeye başlıyor. (...) O arada Kadın Çevresi diye bir yayınevi kuruluyor bu bilinç yükseltme grubu tarafından. Kadın Çevresi'nde kitaplar çevrilmeye başlanıyor, öyle bir bilgi birikimi de var, yani üniversite dışını şu an anlatıyorum. Tabii ki kadın hareketi var, tabii ki toplantılar, yürüyüşler, şunlar bunlar, aktivizm adına ne ararsan hepsi var da bilgi nasıl üretiliyor ya da yaygınlaştırılıyor diye sorarsan Bilar'ı unutmamak lazım, bu Kadın Çevresi Yayınevi'ni unutmamak lazım, çünkü oradan hemen peş peşe kitaplar tercüme edildi, feminist olan kitaplar. Onları okuma imkânı buldu insanlar; sonra dergiler çıktı, 11. Tez çıktı, Feminist diye bir dergi çıktı, feministlerin, tırnak içerisinde “tam” feministlerin dergisi. Kaktüs çıktı, Sosyalist Feminist Kaktüs. (...) Kısa ömürlü dergiler bunlar ama o yıllarda çıktı. Sonra, marksist bir dergi çıkıyordu, 11. Tez kadın sayısı çıkardı. Bir dolu dergide mutlaka, sol dergilerde bir kadın makalesi veya kadın bölümü oluyordu (...) 94'e gelene kadar hiçbir şey yapılmıyor değil, bir dolu şey, zemin hazırlanıyor. Solcular o dergileri okurken içinde kadın meselesini de okuyorlar.

Bu dönemde üretilen ve biriken bilgi, darbenin de etkisiyle kendi içine çekilmiş akademi, derdi o zamanın koşullarında var olmaya ve tutunmaya gerilemiş akademisyenlerin sessizliği küresel olarak Pekin Kadın Konferansı'nda Birleşmiş Milletler'in de desteğiyle gündeme getirilen TCKÇ programlarının kuruluşunu teşvik etme kararı ile birleşince TCKÇ'nin akademiye girişi dünyadaki benzerlerinden farklı bir şekilde ciddi bir direnişle karşılaşmadan, kendini kabul ettirme çabasına girmeden, sessiz ve fakat törensiz gerçekleşmiştir.

Dünyadaki gelişim örüntülerinin tersine, çünkü ilk KÇ'nin ortaya çıkışı kadın hareketinin bir parçasıydı biliyorsun, yani bir aktivizm sonucu, dolayısıyla da orada organik bir bütünlük söz konusuydu- oysa Türkiye'de böyle bir uluslararası oluşumun bir sonucu olarak kaynakların oluşturulmasıyla bir yerde bir imkan yaratılması sonucu olmuştur. Fakat kadın hareketiyle bir bağlantısı zaman içerisinde gelişen bir şey oldu. Yani kadın hareketinin bir ürünüdür demek son derece hatalı olur. Oradan kaynaklanan tabii bir zayıflık olabiliyor ve bugün bence Türkiye'deki KÇ'lerin tümü için bu söz konusu (R).

BM aracılığıyla kurulan programlar feminist hareketle olan bağlarındaki organikliği süreç içerisinde kurmaya çalışırken 1980 darbesi akademinin eleştirel düşünce ortamına ket vurmuş ve TCKÇ gibi son derece eleştirel programların akademiye girişini olmasa da akademideki görünürlüğünü ve gelişimini ciddi derece etkilemiştir.

Hep böyle bir hazırbulunuşluk halini hissettim, yani üniversiteye mesela yeni açacağım bir ders teklif ettiğimde 90'lı yılların ikinci yarısında, toplumsal cinsiyet ve eğitim konulu bir ders, fakülte genel kurulundan geçerken karar birisi de toplumsal cinsiyet ne demiş, *gender* karşılığı kullanılıyor diye bir cevap karşısında aa öyle mi, peki, denilmiş ve geçmiş. (...) Dolayısıyla da X Üniversitesi, benim kanımca, bu konuyu destekledi, en azından köstek olmak konusunda, engellemek konusunda herhangi bir teşebbüsü hatırlamıyorum, yani yok böyle bir girişim hafızamda (P).

Feminist hareketle inorganik bağının da etkisiyle, o dönem için bir destek olarak algılanan bu köstek olmama hali ve toplumsal cinsiyet kavramının itirazsız kabulü, TCKÇ anabilim dallarını akademide sonra ortaya konulan tüm çaba ve alınan meşakkatli yola rağmen ileride ansızın sarsılabilecek kaygan bir zemine oturtmuştur. Ancak her ne kadar ilerisi için negatif öngörüler barındırsa da kendi bağlam ve koşulları özelinde anlamlı, gerekli ve değerli olan bu konumlandırılmış bilgi ve biraradalık TCKÇ anabilim dallarının tarihsel gelişiminde kendisine politik ve interdisipliner olma özellikleriyle dışarıdan, bilimsel yöntemlerle akademide bilgi üretme özelliğiyle de içeride olma konumu üzerinden gerçekliğine dair sözü içeriden kurabileceği bir alan açmıştır.

2011-2016 yılları arasında TCKÇ anabilim dallarının akademideki nicel temsilinde bir artışa tanık olduğumuz ikinci dönem, hem ilk dönem feminist akademisyenlerinin bilimsel, akademik, entelektüel bilgi birikimlerinin ürünü hem de uluslararası boyutlarda feminist çalışmalardaki artış ve görünürlüğün bir yansıması olarak düşünülebilir.³ Bu dönem programları yakın geçmişlerinin doğal sebebi olarak daha az kurumsallaşmış yapılar olmalarına rağmen disiplinler arası ve üniversiteler arası aktif bilimsel faaliyet üretimleri ve kadın ve toplumsal cinsiyet odaklı proje çalışmaları aracılığıyla hızlı gelişmeler göstermişlerdir. Özellikle belirtmekte fayda var ki, iki döneme de ait programların isimleri, müfredatları, öğretim görevlisi ve öğrenci profilleri birinden diğerine kurucu bileşenlerin, üniversite ve şehir yapılarının çeşitliliği oranında farklılık göstermektedir. İnterdisiplinerlik, dünyada feminist hareketin genel gelişim örüntüsü, mevcut politik ortam ve postmodern paradigma da bu farklılığın önemli etkenlerindedir.

Evet ama işte bunun çeşitlendiğini görüyoruz senin sorundan, dolayısıyla hem çeşitli hem tesadüfi, öyle düşünüyorum. Başka bir yerde mesela Edebiyat öne çıkabiliyor, ama başka bir yerde Sosyoloji, başka bir yerde Tıpçılar, Halk Sağlığı, Sağlık perspektifi, başka bir yerde Siyasal. Dolayısıyla burada bir çeşitlilik olduğu için feminizmin belirli bir sosyal bilimler disipliniyle özel bir bağlantısı olduğunu değil tesadüfi bir şey olduğunu düşünüyorum. (...) Genel olarak zaten feminizmin sosyal bilimler disiplinleriyle ilgili olduğu bariz ama Türkiye'ye baktığımızda bunun çeşitliliğinin de dikkat çekici olması aslında bana onun şeyini gösteriyor, yani feminizm her şey içinden, her konu içerisinden, her disiplin içerisinden tesadüfün gereklerine bağlı olarak yeşerebilir, Türkiye'de de yeşermiş, bu da güzel bir şey, evet bunu önemli buluyorum. Yani ekollerin bu tür oluşması aslında güzel bir şey ve kaçınılmaz bir şey de olabilir. Bazı yerlerde belki çok dengeli dağıldığı yerler de olabilir ama işte tesadüflere bağlı şeyler var tabii ki (M).

Bu farklılık ve çeşitlilik her bir program için tek tek kıymetlidir, dolayısıyla özgünlüklerine dair herhangi bir genelleme yapmak ne kadar yanlış ve gereksizse bu farklılıklarını kurumları içerisinde ne derece eritmeden koruyup zenginleştirdikleri de o kadar önemli ve gerekli bir sorudur. Nitekim ilk dönem programlarının temel hedefi mevcut durumu ortaya koyup kazanımları arttırmak olarak düşünülebilecekken ikinci dönem programları, feminist teorinin bu dönemde geldiği noktanın bir yansıması olarak, aldığı yolu sorgulayıp öz-eleştiren, eksik tamamlamaya, çeşitlilik ve zenginlik arttırmaya çabalayan- belki de derdi daha çok kendiyile uğraşmak üzerinden kendini geliştirmek olan demek daha uygun olur- aynı paradigmanın farklı noktalarında duran oluşumlardır. Feminist teori ve postmodern paradigmanın getirdiği parçalılık ve konumsallık ikinci dönemde karşılığını daha fazla bulmuş, TCKÇ'yi akademide feminist hareketin çoksesliliğinin

yansıtıldığı, feminist bilginin içeriden üretiminin disiplinler, bölümler, üniversiteler arasında yaygınlığının ve paylaşırlılığının arttığı bir düzeye taşımıştır.

Bir yandan bu çeşitliliğin avantajlarından yararlanır ve hızla çoğalırken, öte yandan, dağılmak, ortaklıklardan savrulup çatışmak tehlikesiyle karşı karşıya kalmak da bu paradigmanın getirilerindedir ve feminist kuram da bu noktada payına düşenden etkilenmiştir:

Çok alt katmanları oluştu, yani feminist kuram değil, artık feminist kuramlardan bahsediyoruz. İşte lezbiyenlerin oluşturduğu kuramlar var, heteroseksüel feministlerin oluşturduğu kuramlar var, marksist feministlerin oluşturduğu kuramlar var... Bu çok yönlülük bir yandan güzel ama bir yandan da bence feministlerin enerjisini bölüyor, ortak bir paydada toplanmalarını bazen güçleştirebiliyor (B).

Fakat bu farklılığın “bıçak sırtı”⁴ doğası, durduğumuz yere ve yorumlamada benimsediğimiz tutuma göre yaralayıcı ya da aralayıcı olmakta, sonrasında kurulması istenen biraradalık pratiği de bu tutumla doğru orantılı olacak şekilde örülmektedir:

Hımm, çok büyük farklılaşma var, genel olarak postyapısalcı dönüşüm, paradigmatik dönüşüm belirleyici olduğu ölçüde ki belirleyici oldu, o ölçüde diğer bütün kuramsal zeminlerde olduğu gibi, feminizm konusunda da bayağı kuramsal çeşitlenme ya da dağılma ya da çözülme diyebileceğimiz bir şey gerçekleşti. Bazıları bunu bir tür kriz belirtisi, bir gerileme olarak görebilir ama çoğumuz ve ben, biz öyle görmüyoruz. Dolayısıyla müfredata alınması gereken şeyler bunlar, olabildiği kadar çok, çeşitli feminizm biçiminin aktarılması gerekir, öğretilmesi gerekir. Çünkü bu aşında olabildiği kadar çok, maksimum kadın deneyimi çeşitliliğine de işaret ediyor dünyada, hem coğrafya olarak, işte sınıfsal olarak, siyasi görüş farkı olarak, cinsel yönelim farkı vs vs. Birçok mesele üzerinden kadınların yaşamlarının toplumsal cinsiyet perspektifinden erkeklerin, kadınların yaşamlarının komplike niteliğini daha iyi anlayabilmek için bütün bu kuramsal çeşitlenmeye bence ihtiyaç var (M).

Çeşitlenme ve farklılaşma, içlerinden herhangi bir kol, genel üzerinde herhangi bir şekilde hakimiyet kurmuyor, başka fikirlerin epistemolojik ve ontolojik geleceklerine ket vurmuyor ve “diğerlerini” kendine göre konumlandırmıyorsa faydalı ve anlamlıdır. Bu bağlamda, bu dönemde İstanbul Sözleşmesi’nin imzalanması, GREVIO’nun kurulması, feminist örgütlerin ısrarıyla Prof. Dr. Feride Acar’ın başkan seçilmesi, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (TCE) Tutum Belgesi’nin YÖK tarafından onaylanması ve bununla ilişkili olarak TCE derslerinin üniversitelerde zorunlu veya seçmeli hale getirilmesi, Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi (ETCEP) ile Milli Eğitim Bakanlığı’yla da işbirliği kurulması, farklı ve çeşitli de olsa “kadınların insan hakları” ortak paydası üzerinden kurulan feminist duruşların biraradalığıyla başarılan önemli kazanımlar olarak karşımıza çıkmakta ve TCKÇ anabilim dallarını geniş yelpazeli bir feminist hareketin bilgi akışında dönüşlülüğü sağlayan akademik parçası konumuna oturtmaktadır. Bu da, açıktır ki, feminist hareketin başına gelenlerden doğrudan etkileyecek bir kırılma da içinde barındırmaktadır.

2016 sonrasında günümüze dek devam eden üçüncü döneme gelince, ilk dönem ekilip biçilen özenle sulanıp emekle büyütülen, ikinci dönem tomurcuklanıp serpilerek meyve veren tohumların tam da köklerinin derinleşip güçlenmeye hazırlanırken hızla yaprak dökmeye başladığına şahit olmaktayız. 2016 Şubat dönemi yapılan görüşmelerden günümüze baktığımızda, çeşitli öngörülerin artık gerçekliklerimiz olduğunu görmekteyiz. AKP hükümetinin kadın ve feminizm konularına yaklaşımı, Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan ve yakın çevresinin konuyla ilgili söylem ve pratikleri TCKÇ programlarının akademik konumunu doğrudan ve keskin bir biçimde etkilemeye başlamıştır.

Türkiye’nin içinde bulunduğu duruma değinmeden, yani bağlama değinmeden hiçbir şeyi tartışmak mümkün değil, her şey için bağlam çok önemli ama bizim alanımızda bağlam çok daha fazla önem kazanıyor ve bizim alanımızda bu tür eleştirel perspektifi olan programlar için gerçekten bilimsel ortamın çok özgür olması gerekiyor, özgür olmayan bilimsel ortamda eleştirel perspektifi olan programların çok ciddi baltalandığını görüyoruz ve bu bizi çok endişelendiriyor (N).

Muhafazakar ve eleştiriye kapalı tutum ve söylemlerin akademiye içine kapatmasına ve özgür düşünce ortamına vurduğu sert darbeye ek olarak, akademinin piyasalaşması, profesyonelleşmesi ve kariyere dönük işlemeye başlamış olması da TCKÇ gibi kariyerizm söylemlerinden uzak, konformizmi reddeden, sürekli eleştirel ve alternatif söylemler, tutumlar ve çözümler üretmek isteyen politik bir programın akademik konumuna doğrudan dokunan başka bir faktör olarak görünüyor.

Üniversitelerin özerkliğinin giderek önüne geçilmeye çalışılıyor, üniversitenin kendi başına karar alması, uygulaması, birim açması, yeni YÖK yasasından da bahsediliyor ya, bunlar herhalde üniversiteleri zapt-u raptı altına alacak. Böyle olunca da üniversitelerde kadının özgürleşmesi, feminizme, kadın hareketine yönelik kurumsal çalışma yapma ihtimali azalıyor, çünkü çok erkek aklın ve muhafazakar ataerkil kültürün hakim olduğu kurumlar haline zaten dönüştü de hani birkaç kale diyebileceğimiz yer kalmıştı, onlar da yavaş yavaş düşürülmeye çalışılıyor (K).

OHAL kapsamında çıkan KHK'lerden da anlaşılacağı üzere, akademisyenlerin üniversitelerinden ihracı veya emekliliğe zorlanmaları bu zapt-u-rapt çabalarının açık bir örneğidir.

Her şey, gerçekten her şey günümüzdeki kritik aşamadan nasıl çıkacağımıza bağlı, rejimin karakterine bağlı, belki ülkemiz bir Suriyeleşme- birçok insanın korktuğu gibi- öyle bir savaş coğrafyasına daha da dalacak, o zaman ne anlamı olabilir üniversitenin, KÇ'nin vs ne anlamı olabilir? Zar zor birkaç bir yer belki tutunur, diğerleri zaten hiç, silinir gider.. ama öyle limit durumu düşünmeyelim, hani en korkunç durumu düşünmeyelim, yine de bu rejim, es kaza kendini istikrara kavuşturursa ki ben çok zor görüyorum, öyle bir olasılık göremiyorum yani, istikrara kavuşturma olasılığı, o da her durumda yani KÇ çok etkilenir çünkü feministler neredeyse hani Erdoğan'ın temel şeylerinden birisi oldular son birkaç yılda, temel hedeflerinden, en gıcık olduğu gruplardan birisi haline geldiler. Bu trend böyle sürerse şey sırası bizlere bile gelebilir, yani programlara bakabilirler, müfredata karışmak isteyebilirler, bilemiyorum türlü türlü baskı mekanizmaları özel olarak bizler için de işletilebilir (M).

Barış Akademisyenleri'nin akademiden ihracı ve el çektirilmesi ile ete kemiğe büründürülen siyasi baskı sürecinde asıl hedef politik bir akademi olmuş ve TCKÇ anabilim dalları, öğretim üyeleri ve öğrencileri ile birlikte bu hedefin odak noktalarından biri haline gelmiştir.⁵ Öyle ki, Türkiye'nin sayılı kurumsallaşmış, yüksek lisans ve doktora programlarının her ikisini de birden bünyesinde barındıran tek programı, Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, 2018-2019 akademik döneminde öğrenci alımını durdurmak durumunda kalmıştır. 15 Temmuz olayları sonrası hakim olan OHAL atmosferiyle, Ankara'daki tüm LGBTİ+ etkinlikleri süresiz iptal edilmiş, feminist gece yürüyüşleri başta olmak üzere 8 Mart ve 25 Kasım toplanmalarına müdahalelerde bulunulmuş, bölümlerde açılan Queer içerikli dersler ve LGBTİ+ toplulukları yoğun saldırılara maruz kalmış ve akademik feminizm tüm bileşenleriyle yayılım ateşine tutulmuştur.

Bir önceki çalışmamda, konumlandırılmış akademik marjinalliğin anaakımdan farklılaşan, hakim olanı dönüştürmeye çalışan özelliklerin benimsenmesi, korunması ve uygulanması ölçüsünde edinildiğini savunmuştum. Buna göre, örneğin bir program, interdisipliner ve politik olma özelliklerine ne derece sıkı tutunuyorsa o derece konumlandırılmış bir akademik marjinalliğe ulaşabiliyordu. Bu noktada, ciddi akademik ve politik saldırılara uğramış Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı gibi, iktidarın dikkatini çeken LGBTİ+ toplulukları gibi, mevcut hakim düzeni çalışmaları, söylemleri, duruşları ile sorgulayan ve sarsan feminist akademisyenler gibi alternatif kişi, kurum ve etkinliklerin bu yayılım ateşinden maksimum etkilenen kesimler olması şaşırtıcı olmamakla birlikte, konumlandırılmış akademik marjinalliğin en üst seviyede edinilmiş ve fakat TCKÇ anabilim dallarının tüm bileşenlerince konumlandırılmış biraradalık pratiğine dönüştürülemediği olduğu gerçeğiyle karşımızda durmaktadır. Bu gerçeğin altından akan tersi bir uzantı ise, seslerini çok gür çıkarmadıkları müddetçe, fildişi kulelerine çekilip tehdit oluşturan üretimler yapmadıkları sürece varlıklarını idame ettirebileceklerini düşünerek akademide tutunma tehlikesidir ki o da akademisyen S'nin vurguladığı

gibi, bu programların “kısır yapıp çay içtiğimiz yerlere dönüşmesi riski”ni de bünyesinde barındırmaktadır. Benzer şekilde akademisyen R de, bu asimilasyon tehlikesinden daha kötü bir senaryoyu, “eğer bu siyasi tehdit devam ederse ve biz bunu kıramazsak toplum olarak daha farklı anlayışta KÇ programlarıyla karşılaşabiliriz. Bunlar benim görebildiğim çok uzak olmayan tehditler” şeklinde ifade etmiştir. Doğaldır ki, programların kurulması ve niceliksel olarak artırılması, onların feminist bilgi ve politika üretimine niteliksel olarak katkı sunacağı fikrini garantilemediği gibi, sürekliliğini de verili kılmamaktadır. Nitekim akademisyen P de bunun benzer bir örneğini YÖK’ün üniversitelerde toplumsal cinsiyet eşitliğini önceleyen çalışmaları için vermiştir:

Şimdi bu muhafazakarlaşma ortamında birtakım belirtilere bakacak olursak eğer çok ilginç bir şekilde üniversite sistemi konunun sahiplenmesi performansını gösterdi, yani özellikle de Özgecan olayından sonra birdenbire üniversitelerde konuşmalar yapılması, toplumsal cinsiyet dersinin bütün yükseköğretim kurumlarında programa girmesi vs gibi. Hatta bildiğim kadarıyla YÖK’ün kendi iç düzeni içerisinde de bu alana yönelecek bir birim teşekkül ettirildi. Bunlar iyi olabilir, olumlu gelişmeler olabilir ama iki şey tereddüde neden oluyor. Bir, Türkiye’de gelip geçici modalar çok yaygındır, yani bu her zaman için böyle olmuştur, dolayısıyla da yarın öbür gün daha farklı ve daha çok telaş uyandıran bir konu belirdiğinde oraya yönelebilir enerjiler. İkincisi, bir işin sadece yapılması değil nasıl ve kim tarafından yapıldığı çok önemli, dolayısıyla da özellikle bu üniversitelerde okutulması, toplumsal cinsiyet dersinin zorunlu olması, yani Atatürk İlke ve İnkılapları benzeri bir tür dersin kaderine benzerliği de çağırıştırabiliyor. Yani dolayısıyla da bekleyip görmek lazım diye düşünüyorum, bu nasıl gidecek ve nasıl sonlanacak. Evet, tabii ki hepsi de üniversitenin kendisinin geleceğinden bağımsız olarak düşünülemez, yani üniversitede özellikle de son yıllarda ortaya çıkan ve de düşünce özgürlüğünü özellikle hedefleyen kimi gelişmeler karşısında böyle bir alanın da bundan nasiplenemeyeceği düşünülemez tabii. Ama bilemiyorum, yani Türkiye’de konjonktür bazen hızlı değişiyor.

Bu dönemin başlarında kazanımları elde tutma çabası içerisinde olan TCKÇ anabilim dalı eyleyicileri, hızlı değişen konjonktür, gelip geçen moda, birinci dönemde oturduğumuz hızlı sarsılabilen kaygan zemin, ikinci dönemde yerleştiğimiz kırılgan konum ve çeşitlilik içerisinde muhafazakarlık düşüncesinin baskın sonucu, son olarak 2015 yılında Akademide Kadın Çalışmaları ve Sorunları Komisyonu tarafından hazırlanıp YÖK tarafından üniversitelere gönderilen Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi’nin kaldırılması ve Prof. Dr. Feride Acar’ın GREVIO başkanlığına hem yeniden aday gösterilmemesi hem de görev devir tesliminin yakışır şekilde gerçekleştirilmemesi ile “geriye vurma” aşamasına gelmiştir. Geriye vurma ifadesini bilinçli bir tercihle, *backlash* kelimesini karşılayabilen kendimce en uygun Türkçe çevirisi olduğunu düşünerek kullanıyorum, kıyıya vurma’nın geriye vurma versiyonu olarak yorumladığım bu kavram yavaş yavaş ve adım adım gerilemekten ziyade, ani ve hızlı bir hareketle gerçekleşen keskin bir geriye sıçramaya karşılık gelmektedir (Dayan 2019). Özellikle vurgulamak gerekirse, bu geriye vurma süreci yalnızca Türkiye’de değil, global düzlemde dünyanın birçok yerinde toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmalarının her alanını çok içeriden ilgilendiren biçimlerde kendini göstermektedir. Neoliberalizm, otoriterlik ve muhafazakarlaşma işbirliği sonucu, marjinalleştirilmiş kimlikler, söylemler, bedenler adına alınan yollardan geriye vurulmaktadır ve Türkiye’nin içinde bulunduğu bu durum kendi iç dinamiklerini göz ardı etmeksizin küresel bağlamla da ilişkili olarak değerlendirilmelidir. Kapatılan ve Viyana’ya taşınan Central European Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları bölümünün profesörlerinden Andrea Petö, 2019 yazında Bremen Üniversitesi’nde yaptığı bir konuşmada her ne kadar bunun bir geriye vurma olmadığını, neoliberalizm ve muhafazakarlaşmaya verilen doğal bir tepki olduğunu savunsa da bu doğal tepkinin kazanımlarda geriye vurma gerçeğinden azade olmadığını düşünüyorum.

Türkiye’de son dönemde, sen de biliyorsun diye düşünüyorum, tam tersine doğru bir gidişat, yani daha doğrusu şu an ufak ufak başlayan bir şey, çok da hani böyle bir burada alan kazanmışlık yok ama böyle bir şey görüyorum, bunu söylemek isterim, bu beni ciddi endişelendiriyor. Bazı kavramların çok sıkıntılı kullanıldığını, yani eşitlik kavramı, *equality-equity* tartışmaları mesela bunun bir parçası olarak görüyorum ve beni çok endişelendiriyor

gene. Siyasetin çok fazla bilim üretimine müdahil olduğunu görüyoruz, her aşamada bu ama sırf KÇ'de değil, her noktada her boyutta ve bu beni çok endişelendiriyor. Çünkü bilim gerçekten hiçbir siyasi otoritenin müdahale etmemesi gereken, ne olursa olsun müdahale etmemesi gereken bir alan, yoksa bilim gelişemez, kişisel olarak beni bu durum çok çok endişelendiriyor, bilimin geleceği için çok endişelendiriyor (N).

Yeni Akit Gazetesi'nin feminist hareketin eyleycilerinden, akademideki varlığına, 6284 nolu Kanun ve İstanbul Sözleşmesi gibi hukuki kazanımlarından, tutum belgesi ve toplumsal cinsiyete duyarlı varoluş biçimlerine kadar tüm bileşenlerini alenen hedef göstermesi ve sonrasında ilgili kurum/kuruluşlarca ivedilikle harekete geçilmesi süreciyle kendini gösteren bu baskı mekanizması ve siyasetin akademiye müdahale örneği, TCKÇ anabilim dallarını hem politik hem akademik olmaları sebebiyle akademide iki koldan da saldırıya açık bir konuma yerleştirmektedir. Dışarıdan-içeride olma özelliği, programlara gerçekliği anlamada her ne kadar epistemik bir öncelik sağlasa da, bu öncelik kolektif politika üretimi ve biraradalık üzerinden işlevselleştirilmediği müddetçe reelde maruz kalınan saldırılardan korunmayı ve kazanımlardan geri vurmamayı verili olarak getirmeyecektir.

İstanbul Sözleşmesi'nin uzantısı olarak kadınların nafaka haklarına yöneltilen saldırılar, "toplumsal cinsiyet eşitliği"nden "cinsiyet adaleti"ne doğru geriye vurmalar ve "toplumsal cinsiyet eşitliği" ibaresinin kalkınma planlarından ve ETCEP projesi üzerinden Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinden ve bileşenlerinden de kaldırılması, kadın sorunları araştırma ve uygulama merkezlerinin hem ismen hem de cismen geleneksel aile ve evlilik çalışmalarına dönüştürülme çabası, cinsel saldırıya uğramış kadınların failleriyle evlendirilmesi konusunun yeniden ısıtılarak önümüze konması gibi birçok noktada saldırının yaşandığı bu dönemde TCKÇ ve bileşenleri ciddi ve canlı tehditlerle karşı karşıyadır. Bu noktada, devam eden bir süreç olarak üçüncü dönemi, TCKÇ anabilim dallarının kurumsallaşma sürecinin sektöre uğratıldığı, toprağının zamansız karıldığı bir dönem olarak deneyimlemekte olduğumuzu düşünüyorum. Ancak, "kan, ter ve gözyaşı" ile nitelenen bu programın henüz yeterince köklü olmasa da hatırı sayılır bir geçmişi ve bu geçmişin getirdiği deneyim ve bilgi birikimleri vardır, amacı her çağ ve dönemde, her hakim ve ötekileştirici duruma müdahale etmek ve onu dönüştürmek olduğu için içinde bulunduğu durumda kendisine yapılanda da ortak bir ajanda ile alternatif bir var olma ve çıkış yolu yaratma potansiyeline sahiptir:

Türkiye'nin tabii birtakım da şeyleri var, uluslararası taahhütleri, ilişkileri var, hem BM hem AB hem diğer uluslararası ve ulus üstü kurumlar.. Dolayısıyla bu kurumsallık sürdüğü sürece bu konunun uzmanlarına ve bilgisine ve kurumsal karşılıklarına ihtiyaç olacak, yani muhatap kurumlara ihtiyaç olacak. Yani BM'nin muhatap kurumu nedir; işte Kadın Bakanlığı'ydı, işte Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı içindeki birimler, aile araştırma merkezi, KSGM vs gibi kurumlar, yani muhatap kurumlara ihtiyaç var, diğer kuruluşlar içinde muhatap birimlere ve bu işi bilen uzmanlara ihtiyaç var. Yalnızca devlet kurmuyor bağlantıları, çeşitli meslek grupları da kendi yerel, ulusal ve ulus üstü bağlarını kuruyor, yani bu kurumsallık devam ettiği sürece geri dönülmez bir biçimde bu bilgiye ihtiyaç var, bu bilgiyi üretecek olan yerler de buralar. Buralara da yani dünyadaki bütün eğilimlerin aksine otoriter rejimlere özgü bir tarzda aile ve kısır börek partisine dönüştürmek de çok kolay olmasa gerek. Bir karşı çıkış varsa bir direniş de olacaktır ve var zaten (S).

Bu dönem, hem yerelde hem uluslararası platformlarda biraradalığın, dayanışmanın, birbirini kollamanın artık zorunlu hale geldiği bir dönem olarak karşımızda durmaktadır ve TCKÇ anabilim dalları toplumsal cinsiyet karşıtı söylem ve tutumlar karşısında üreteceği bütünlüklü bilgi ve politika ile yatağını derinleştirmek zorundadır. Öztanımlama ve özdeğerlenme üzerinden kendini yerleştireceği konum, dışarıdan-içeride olma özelliği ile ürettiği öncelikli bilgi, interdisipliner ve politik oluşu ile gerçekliği daha iyi anlamasına ve anlatmasına yarayan güçlü nesnel pozisyonu sayesinde edindiği konumlandırılmış akademik marjinal duruş ve tüm bu özelliklerinin işlevselliğiyle kurulan kolektif politik eylem ve biraradalık, TCKÇ anabilim dalları ve eyleycilerinin, içinde bulunduğumuz mevcut politik ve akademik ortama nüfuz etme, olumlu yönde katkı sunma potansiyellerini açığa çıkarmakta etkili olacaktır.

Büyük bir, şey bence, KÇ'nin potansiyeli Türkiye'de geleceğe katkı yapma potansiyeli, demokratik bir Türkiye'ye, barış dolu bir ülkenin oluşmasına katkı yapma potansiyeli çok yüksektir, bu potansiyeli gerçekleştirebilecek miyiz onu bilmiyorum ama kesinlikle bu potansiyel var ve bu çok önemli bir şey. Yani hem genel demokratik ya da antidemokratik gelişmelerden etkileneceğiz ama hem de onları etkilememiz gerekir ve bunu umarım yapabiliriz, yani elimizden gelenin en iyisini yapabiliriz diyeyim çünkü elimizden gelmeyen şeyler de olacak (M).

Bremen'de aynı toplantıda Petö, bu tehditler karşısında ne yapılabileceğini sorunsallaştırıp kavramsallaştırdığı sunumunda “güvenlik anlatıları yapan ve aile ile aileciliği kadının insan haklarının üzerine koyan paralel sivil toplum” olarak tanımladığı “*polypore* devlet”in olumsuz duygu ve düşüncelerden beslendiğinden ve buradan hareketle, tüm bu olumsuz resme karşı “radikal umut” ifadesinin tutunmamız gereken bir dal olduğundan bahsetti. M'nin üzüntüyle karışık vurguladığı bu “elimizden gelmeyecek” şeylere karşı ne zaman nasıl oluşacağı belli olmayan konumlandırılmış biraradalıklara ve direniş gerçekliğimize dair radikal bir umut taşımamız gerektiğini düşünüyor ve TCKÇ anabilim dallarının bu konum, durum ve pozisyonda gidişatı etkileyecek güç ve potansiyeli açığa çıkarabileceğine inanıyorum:

Ciddi bir mücadele bu, yani bu ciddi bir mücadele, yani *overall* onu söyleyeceğim, bu bitecek bir mücadele değil. Bunun gelgitleri var, med-cezirleri var, dönemleri var, tamam mı? Önemli olan, kuşaklar yetiştirebilmek, bu programlar çok önemli onun için (D).⁶

¹Yüksek lisans tez için: <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12620306/index.pdf> Aynı isimli makale için: http://www.sociologija.org/admin/published/2018_60/1/567.pdf

²Sırasıyla, İstanbul Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Ege Üniversitesi.

³Mersin, Hacettepe, Akdeniz, Dokuz Eylül, Samsun 19 Mayıs, Gaziantep, Celal Bayar, Sabancı Üniversiteleri.

⁴<https://catlakzemin.com/kolektif-politik-hareket-konulandırılmış-biraradalık/> Buradaki yazımda da belirttiğim gibi, benim değil, feminist aktivist arkadaşımın ifadesidir.

⁵Ocak 2016'da dünyadan ve Türkiye'den 1483 akademisyen/araştırmacı Kürt halkının yoğunluklu yaşadığı bölgelerdeki şiddet olaylarına tepki göstermek ve hükümet ile halk arasında uzlaşma koşullarının hazırlanması talebiyle "Bu Suça Ortak Olmayacağız" isimli bir bildiri imzaladı. Ancak bu bildiri hükümet tarafından yoğun eleştirilerle karşılandı ve sonucunda Türkiye'den 1128 akademisyen üniversitelerinden ihraç edildi. Daha ayrıntılı bilgi için: <https://barisicinakademisyenler.net>

⁶Sevgili tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet C. Ecevit'e, jüri üyelerim Prof. Dr. Ayşe Gündüz Hoşgör ve Doç. Dr. İlknur Yüksel-Kaptanoğlu'na, içinde buldukları zor zaman ve koşullara rağmen bilgi ve deneyimlerini paylaşan akademisyenlere katkıları için bir kez daha teşekkür etmek istiyorum.

Kaynaklar

Alkan, Ayten. 2007. Akademik Feminizm ve Üniversite: Bu Tanışlıktan Ne Çıkar? *Dönüştürülen Üniversiteler ve Eğitim Sistemimiz*. (Derl.) Servet Akyol vd., Eğitim Sen Yayınları: 333-363.

Arat, Necla. 1996. "Women's Studies in Turkey." *Women's Studies Quarterly* 24 (1): 400-411.

Collins, Patricia Hill. 1986. "Learning from the Outsider within: The Sociological Significance of Black Feminist Thought." *Social Problems* 33 (6): 14-32.

Dayan, Cansu. 6 Mart 2019. Kolektif Politik Hareket: Konulandırılmış Biraradalık. Çatlak Zemin. <https://catlakzemin.com/kolektif-politik-hareket-konulandırılmış-biraradalık/>

Donovan, Josephine. 2000. *Feminist Theory: The Intellectual Traditions*. (A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan, çeviri). New York: London.

Ecevit, Yıldız. 2015. "Gender and Women's Studies in Turkey: Evaluation and Predictions." Ankara: METU Press.

Haraway, Donna. 1988. "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective." *Feminist Studies* 14 (3): 575-99.

Harding, Sandra G. 2004. *The Feminist Standpoint Theory Reader: Intellectual and Political Controversies*. Psychology Press.

Özman, Aylin ve İnci Özkan Kerestecioğlu. 2017. 'The Historico-Political Parameters of Academic Feminism in Turkey.' Simten Coşar& Hakan Ergül (eds), *University in the Neoliberal Era* içinde.

Öztaş, Ece. 2015. Feminist Araştırmalar ve Yöntem. *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. (Hazırlayan) Feryal Saygılıgil, Dipnot Yayınları: 271-291.

Petö, Andrea. 2019. Anti-Gender Mobilization in European Academia: Why We All Need To Be Concerned? Seminar presented at the meeting of Bremen University, Germany.

Sancar, Serpil. 2003. "Üniversitede Feminizm? Bağlam, Gündem ve Olanaklar." *Toplum ve Bilim Dergisi* 97: 164-82.

. 2011. "Türkiye'de Kadın Hareketinin Politikliği: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler." *Birkaç Arpa Boyu* 21: 61-117.

Stand. 2003. In T. F. Hoad (Ed.), *The Concise Oxford Dictionary of English Etymology*. Retrieved from Oxford Reference Online database.

Winant, Terry 1987. "The Feminist Standpoint: A Matter of Language", *Hypatia*, 2(1), 123-148.